מנורת המאור — יפה תורה עם מלאכה

לעולם ילמוד אדם תורה ויכין מלאכה לעצמו, כדי שיתפרנס ממנה, ולא יטריח על הבריות בפרנסתו, ולא יהנה מכתרה של תורה בעולם הזה, שאין מתן שכרה בעולם הזה אלא בעולם הבא. דתנן רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון. פירוש, יפה תורה עם מלאכה, כדי שיהיה יגע בשתיהן ולא יהיה לו פנאי לחטוא, ומתוך שהוא לומד תורה ועוסק במלאכה להתפרנס ממנה, יתקיים תלמודו בידו, ולא יחמוד, ולא יגזול ממון של אחרים, ולא יטריח על הצבור ויאמר פרנסוני שתלמיד [חכם] אני, דתניא כל הלמד תורה ואינו עושה מלאכה להתפרנס ממנה סופו מלסטס את הבריות. ועוד שנינו במ' אבות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון. וגרסי' באבות דר' נתן שמעיה אומר, אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות. לפיכך צריך אדם לאהוב מלאכה ויתעסק בה, לפי שהמלאכה חביבה לפני הב"ה, ולו העולם ומלואו, וברא אותו בלא טורח ובלא עמל כי אם בדבור בלבד, שנא' (תהלים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, ואפי' הכי כתב במעשה בראשית מלאכה, שנא' (בראשית ב, ב) ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה. ר' אלעזר אומר, גדולה היא מלאכה, שאפי' אדם הראשון נצטוה על המלאכה, ולא טעם כלום עד שעשה מלאכה, שנא' (בראשית ב, טו) ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשומרה. ר' אומר, גדולה מלאכה, שכל מי שעוסק במלאכה, אין בני אדם משיחין בו. משל למה הדבר דומה, לאשה שיש לה בעל, אם יצאה לשוק מקושטת אין בני אדם משיחין בה, כך מי שיש בידו מלאכה, אין בני אדם משיחין בו, מאין אוכל, מאין שותה. ר' מאיר אומר, גדולה היא המלאכה, שכל מי שאינו עוסק בה מתחייב בנפשו, כאיזה צד, היה בטל ביום הראשון וביום השני ואין לו מה יאכל, הלך וגנב, תפשוהו ומסרוהו למלכות והטילוהו לעשות מלאכה בשבת, מי גרם לו לעשות מלאכה בשבת, על שלא עשה בחול. ר' יהודה אומר, גדולה מלאכה, שאין אדם מת אלא מתוך הבטלה, כאיזה צד, עלה לראש הגג ונפל ומת, או נפל ונכפה, הא לא מת זה אלא מתוך הבטלה. ר' אלעזר בן עזריה אומר, גדולה היא המלאכה, שכל אומן יוצא לשוק ומשתבח באומנותו, הלבלר והקולמוס על אזנו, השולחני והעט על אזנו, ומשתבח באומנותו, וכן כל האומנין בשאר מלאכות. ר' אומר, גדולה מלאכה, שאין אדם יוצא לשוק עד שיתעטף במעיל, והכתף יוצא וחביתו על כתפו, ומשתבח באומנותו. ועוד היה ר' אומר, גדולה היא המלאכה, שאפי' אין לו לאדם אלא חצר או גנה חרבים ילך ויעסוק בהם, כדי שיהא עסוק במלאכה. מעשה בר' יאשיה שהיה מפנה את כליו ערב שבת עם חשכה, מבית זו לבית זו, מזוית זה לזוית זה. אמרו, למה אתה עושה כך. אמ' להם, כדי שתכנס שבת מתוך מלאכה, שנא' (שמות לא, יז) שבת וינפש, שבת מן המלאכה וינפש מן המחשבה.

חביבה מלאכה יותר מן היראה, שביראה כתיב אשרי כל ירא ה', ובמלאכה כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. ולא שרתה שכינה על משה רבינו ע"ה [אלא מתוך המלאכה], שנא' (שמות ג, א) ומשה היה רועה וגו', וכתי' (שמות ג, ב) וירא מלאך ה' אליו וגו'.

גדולה מלאכה, שלא נקרא אדם שלם אלא מתוך המלאכה, ואיזה זה, זה אברהם אבינו ע"ה במילה, שנא' (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים, וכתיב ואתנה בריתי ביני ובינך. וכבר היה יכול לבראתו מהול, אלא שהמלאכה חביבה.

גדולה מלאכה, שעל בטלונה מפרישין הבעל מאשתו, דתנן במסכת כתובות בפרק [אף על פי], המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוצא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שעמום.

גדולה מלאכה, שכמה בריות ברא הב"ה בעולמו ולא מסר מלאכה אלא לבני אדם. וכן היה ר' מאיר אומר, ראית מימיך ארי סבל, דוב קייץ, שועל חנוני, או לאחד מן החיות עושה מלאכה. ולמה לא ניתנה להם מלאכה, לא מפני שהם שפלים, אלא מפני שהמלאכה חביבה.

גדולה מלאכה, שכל הנביאים התעסקו בה. יעקב אבינו ע"ה, אשובה ארעה צאנך אשמור. משה רבינו ע"ה, ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו וגו'. דוד עליו השלום, ויקחהו ממכלאות צאן. עמוס, כי בקר אנכי ובולס שקמים.

גדולה מלאכה, שלא שרתה רוח הקדש על אלישע אלא מתוך המלאכה, דכתיב וילך משם וימצא את אלישע בן שפט והוא חורש וגו', ואמ' לו אליהו ע"ה שוב כי מה עשיתי לך, כדי שלא יבטל מן המלאכה.

גדולה מלאכה, שלא שרתה שכינה בישראל עד שעשו מלאכה, שנא' (שמות לט, מג) וירא משה את המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' את משה ויברך אותם משה. ובמה בירך אותם, אמ' להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, שנא' (שמות מ, לה) והענן מלא את המשכן.

גדולה מלאכה לפני הב"ה, שכשם שצוה לישראל על השבת כך צוה אותם על המלאכה, שנא' (שמות כ, ז) זכור את יום השבת לקדשו, ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך.

גדולה מלאכה, שהגוזל מחבירו אפי' שוה פרוטה, יוליכנה אחריו אפילו למדי, והפועל עמו אוכלא, פי' בתמרים, [אפילו אחת מהם יפה דינר, אוכל ואינו בוש].

גדולה מלאכה, שהנהנה שוה פרוטה מן ההקדש מעל, והפועלין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.

גדולה מלאכה, שהמצות והמעשים טובים נקראים מלאכה, שכך נקראים מלאכת שמים.

ואע"פ שהמלאכה חביבה, צריך אדם לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי, שהמלאכה מפרנסת אותו בעולם הזה והתורה תנחילנו חיי העולם הבא. ויתכוין במלאכתו להתפרנס ממנה, כדי שלא יטריח על הצבור, וכדי שלא יהנה מכתרה של תורה בעולם הזה. דתנן שמאי אומר, עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. וגרסינן במ' ברכות בפ' כיצד מברכין, אמ' רבה בר בר חנא א"ר יוחנן משום ר' יהודה בר אלעאי, בוא וראה מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים. דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי וזה וזה נתקיימו בידן, דורות האחרונים עשו מלאכתן קבע ותורתן עראי וזה וזה לא נתקיימו בידן. ואין לך מלאכה בעולם פחותה, הואיל ואדם מתפרנס ממנה ואינו מצטרך לבריות. ואם תלמיד חכם הוא, כדי שלא יקבל פרס מן הצבור ונמצא נהנה מכתרה של תורה בעולם הזה, ישתדל לעשות מלאכה להתפרנס ממנה ולא יטריח על הצבור.

וחסידים הראשונים היו משתדלים לעשות מלאכה, כדי שיתפרנסו ממנה, ולא היו חוששין למלאכה פחותה, ואע"פ שהיו מהם נשיאים וראשי ישיבות וגדולי הדור. כגון ר' יוסי, שהיתה מלאכתו שהיה נושא עצים על כתפו, והיה שמח בחלקו ומשתבח במלאכתו, ואומר גדולה מלאכה שמחממת את בעליה. ור' יהושע היה פחמי, ור' יצחק נפחא, ור' יוחנן סנדלר. אבא חלקיה, בן אחותו של הלל, היה נשכר לחפור השדות והכרמים. אבא שאול קובר את המתים. הלל הזקן חוטב עצים, ואע"פ שהיה נשיא ישראל וגדול הדור, ובן בנו של מלך יהודה היה, ואפי' הכי היה חוטב עצים. וגרסינן במ' נדרים ר' יהודה כדאזיל לבי מדרשא שקיל גולפא אכתפיה, פי' כלי חרס גדול, והיה אומר, גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה. ר' שמעון היה שקיל צנא אכתפיה, פי' סל גדול, והיה אומר, גדולה מלאכה שמכבדת בעליה. וחסידים אלו, שהיתה מלאכתן בצער והיו מתפרנסין ממלאכות אלו, ואם הכי היו גדולי הדור, ושוקדין על תלמודן, ולמדו תורה הרבה, והעמידו תלמידים הרבה. ואלו היו רוצין לקבל פרס מאנשי דורן, היו נותנין להם ממון הרבה והיו מעשירין אותן והיו מפרנסין אותם כפי כבודם, אבל לא היו רוצים ליהנות מכתרה של תורה ולקבל שכרן בעולם הזה.

וכל מי שאינו עושה מלאכה להתפרנס ממנה, הרי זה חוטא ומחטיא את הבריות. כיצד הוא חוטא, כיון שאינו עושה מלאכה להתפרנס ממנה, סופו בא לידי עניות וגונב את הבריות. כיצד מחטיא את הבריות, מפני שמרננין אחריו וחושדין אותו, ואומרין עליו, פלוני שהוא בטל ואינו עושה מלאכה, מנין הוא אוכל, מנין הוא שותה. וכמה הפליג שלמה ע"ה בגנות מי שאינו עושה מלאכה, ואומר עצלה תפיל תרדמה ונפש רמיה תרעב, ואומר הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו. וגרסי' בחופת אליהו זוטא אמ' אליהו זכור לטוב, מעיד אני עלי שמים וארץ, שכל תלמיד חכם שקורא לשם שמים ושונה לשם שמים ונהנה משלו ומיגיעו, שעליו הכתו' אומר אשריך וטוב לך. ולא עוד אלא שאומות העולם יריאין ממנו, שנא' (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. לפי' אל יתכוין אדם ללמוד תורה כדי להשתמש מכתרה בעולם הזה, כי שכר תלמוד תורה גנוז הוא וצפון לצדיקים בעולם הבא.